

Ko te putake tenei i whakaae a Te Kawana ki te hoko te whenua a Te Teira i Waitara.

Na Te Kawana i mea, C. W. RICHMOND. Taranaki, Maehe 1, 1860.

- I te orokotaenga mai o te Pakeha ki Taranaki kahore he tangata Maori i Waitara. Kua peia atu a Ngatiawa e Waikato.
- Ko ta Waikato i tukua ki te Kawanatanga riro ana i a ia he utu mo te whenua.
- Muri iho ka hoki mai a Ngatiawa ka nohoia te whenua e ratou. Whakaaetia ana to ratou noho e te Kawanatanga.
- No Maehe, no te tau 1859, ka tukua nuitia mai ki te Kawanatanga e etahi o taua hunga noho, to ratou wahi whenua ki Waitara.
- Whakauaua mai ana a Wiremu Kingi, mea ana, kua tetahi whenua i Waitara e hokona. Tena, kahore i a Wiremu te mana o te whenua na, kahore he tikanga mo tana ki kua e hokona tetahi whenua e hara nei i a ia ake.
- Kua puta te kupu a Te Kuini kia waiho ma nga tangata Maori anake te whakaaro mo a ratou whenua, ki te hoko atu ki a ia ranei, ki te pupuri ranei, nana ka pai ki te hoko, e pai ana, nana ka pai ki te pupuri, e pai ana. Na, kahore he kaha kianga atu ma tetahi ki nga iwi Maori, kia hokona nga whenua, kahore hoki he kaha kianga atu ma tetahi kia kua e hokona.
- Ko ta Wiremu Kingi he whakaikeike i tana kupu kia teitei ake ki runga i ta Te Kuini, e mea ana hoki ia, ahakoa pai te hunga nona ake te whenua ki te hoko i tona whenua, e kore e tukua e ia.
- Na, e kore a Te Kawana e pai ki ta Wiremu Kingi kupu hei whakakahore i ta Te Kuini kun
- Kua mea ano a Te Kawana, ekore e whakaaetia e ia te whenua tautohetohe kia hokona. A tenei ano tetahi, kua mea ano ia ekore ia e pai kia peke pokanoa tetahi ki te whenua, e meatia ana e te hunga nona pu ake taua whenua kia hokona. Ki te homai tetahi whenua, me he whenua e atea ana i te tautohetohe, na, kei a Te Kawana anake ano te tikanga mo te whakaae mo te whakakahore.
- I whakaae a Te Kawana ki ta Te Teira homaitanga, [unclear: ara] ma te mea ia, kia ata kitea nona pu ake taua wahi, i a ia anake te take.
- Kua ata kimihia mariretia to te Teira take ekenga ki taua wahi, kua kitea hoki, he tika tonu. Kahore kau he tangata i kitea he whakahe i tona take. Na, ekore a Wiremu Kingi e tukua e Te Kawana kia peke ki runga ki to Te Teira whenua, e meatia nei e ia kia hokona.
- Kua riro i a Te Teira he utu mo te whenua. No te Kuini taua whenua i naianei.
- Kua peke mai a Wiremu Kingi ki te pana atu i te kai ruri a te Kuini i haere atu ki te ruri i tona whenua. E kore e ahei te waiho kia penei noa iho he mahi pokanoa.
- Kua puta ta Te Kawana kupu ki a Te Teira, [unclear: a ekore] e mahue noa i a ia, a kia rite ano. Kua riro mai te whenua te hoko, a me ruri ano ia. Ko nga hoia a te Kuini, mana e tiaki te kai ruri. Ki te peke mai ano a Wiremu Kingi, ki te aitua hoki, heoi, mana ano e kimi te he mona.
- Ko ta Te Kawana e pai ai ko te rangimarie tonu. Kei a Wiremu Kingi te tikanga e rangimarie tonu ai, ekore ai ranei, Ki te whakamutua tana peke pokanoa ki runga ki ta tetahi tangata, ara, ki te wahi e hara nei i a ia, heoi, ka mau tonu ano te tikanga o te hoa aroha i a ia, ka tau ano te rangimarie.

Ko Te Korerotanga a Te Kawana i te 8 o nga ra o Maehe, 1859, ki Taranaki.

Katahi ka korero a Te Kawana, na Te Makarini i whakamaori, Tana korero koia tenei, kia mahara nga maori e rite tonu ana te aroha me te atawhai o Te Kuini ki ana tangata katoa, ahakoa maori, ahakoa pakeha. Rite tonu ana ona tikanga ki o nga Kawana katoa kua hoki, a ko aua tikanga tahi ano e puta i nga Kawana i muri i a ia, ara, kia tino whakatupuria he painga mo ona iwi katoa, ahakoa pakeha, ahakoa maori. Ki ana te Kawana na nga Mihanere i kawea mai nga painga o te Whakapono mo te Maori, na ratou hoki i whakamaori nga Karaipiture, otira he aroha no te Kawana ki nga Maori i me nga ai kia whakamaoritia tetahi wahi o nga Ture o Ingarangi, he taonga hoki mo ratou, ta nga maori taonga nui he pounamu, ta matou ko te whakapono ko nga

ture. E hara i te mea he tohe nona kia tangohia rawatia tenei ture e nga tangata katoa, engari hei nga kainga i paingia ai e ratou aua ture he mea tika kia tangohia, kia whakanui, kia whakaritea tahitia e ratou.

Kua whakaae ke etahi o nga iwi o raro kia tangohia nga Ture pakeha hei Ture mo ratou, a kua whakaritea tetahi Kai whakawa pakeha hei ako i a ratou kia mohio ai ratou ki tenei mahi. Kei te mahi ratou i tenei mahi inaianei me te tupu haere ano to ratou matauranga, me to ratou marietanga, me to ratou rangatiratanga, me to ratou kotahitanga ko te pakeha. Ko te ingoa o tenei iwi ko Ngapuhi.

Katahi te Kawana ka ki ake erua ona kupu nunui mo nga hapu e noho ana i Taranaki, koia tenei—

Te tuatahi—Ko nga hara kino,

Te tuarua—Ko te Whenua.

E mea ana ia me korero ke mo tetahi, me korero ke mo tetahi, kua e huihuia no te mea e takoto ke ana tetahi, e takoto ke ana tetahi.

E ki ana ko nga hapu o Taranaki e noho ana i runga i nga painga nui ake i etahi atu tangata inahoki e noho tata ana ki nga pakeha te tupu ai to ratou matauranga.

Ki te pai ratou ki te noho marie me te ngaki ano ratou i o ratou whenua, katahi ratou ka whai taonga ka tupu haere; tena ko tenei, kei te whawhai tonu ratou ki a ratou ano, me te iti haere ano ratou. Ko nga putake o a ratou ngangaretanga ko nga mea kore kore noa iho nei, ko nga whenua nei, ko nga mea ekore nei e tau hei take whawhai.

Ka mea ano Te Kawana mei konei ia i te matenga o Rawiri i a Katatore, penei kua mau ia, kua kawea ki te Kai whakawa; na, me he mea ka tukua e te Kai whakawa kia whakamatea taua tangata, ka whakaaetia kia whakamatea. Te mea i kore ai a Ihaia i whakawakia mo nga kohuru kino pouri nei, koia tenei, he rapunga utu taua he i runga i te ritenga Maori mo te kohuru o Rawiri.

Otiia, kua pahure ke enei nga he no mua hoki, ko tenei, kua atea kua rite, he takiwa marama. Inaianei e takoto ake nei, ki te poka noa tetahi tangata, ahakoa maori, ahakoa pakeha, ki te patu tangata ranei, ka mahi ranei tetahi mahi nanakia i roto i nga rohe pakeha, ka mau tena tangata, ka kawea ki te Kai whakawa, a ko te kupu o te Kai whakawa, ahakoa kupu pehea ranei, he kupu whakaora ranei, he kupu whakamate ranei, ka whakaotia taua kupu. E mea ana te Kawana ka takoto tona tikanga, katahi ka mau pu tona whakaaro mo nga tangata mahi nanakia, ekore rawa ratou e tukua kia whakakino noa i te kainga o nga pakeha, na, ko nga maori ekore e pai kia noho tahi me nga pakeha i runga ano i te rangimarietanga, erangi me haere ke atu ratou he wahi ke.

Ko te tuarua o nga kupu o Kawana ko te whenua; ki tana whakaaro, engari me hoko nga whenua takoto kau, ekore e taea te ngaki e te Maori; he mahi mohio rawa tenei, inahoki, katahi ka hira ake te pai o nga whenua e toe ana ki a ratou; otiia ekore ia e whakaae kia hokona te whenua tautohe. Ekore anohoki e tukua tetahi tangata pokanoa kia tupeke ki runga ki to te tangata whenua, ki te kahore ona wahi ki taua whenua. Ekore anohoki e hokona tetahi whenua o te tangata kahore ano ia i whakaae.

Na Te Kawana.

Ngamotu, Taranaki,

8 Maehe, 1859.